

Passende begeleiding bij de verschillende fasen van emotionele ontwikkeling volgens A. Došen

Versie februari 2017

Inhoud

Bronnen	1
0-6 maanden (Adaptiefase/homeostase) – Prikkel ervaren.....	2
6-18 maanden (1 ^e socialisatiefase) – Hechting	3
18-36 maanden (1 ^e individuatiefase) – Wilsontwikkeling.....	4
3-7 jaar (1 ^e identificatiefase) – Eigenheid	5
7-12 jaar (realiteitsbewustwording) – Verantwoordelijkheid.....	6

Bronnen

- Dosen, A. (2007). *Psychische stoornissen, gedragsproblemen en verstandelijke handicap: een integratieve benadering bij kinderen en volwassenen*. Assen: van Gorcum
- Gils, M. van (2008). *Sociaal- emotionele ontwikkeling van leerlingen met een matige en ernstige verstandelijke beperking*. Assen: van Gorcum.
- Vonk, J., & Hosmar, A. (2010). *Emotionele ontwikkeling bij mensen met een beperking. Een denk- en handelingskader voor de praktijk*. Den Haag/Leuven: Acco.
- Claes, L. e.a. (red) (2012). *Emotionele ontwikkeling bij mensen met een verstandelijke beperking*. ???: Garant.
- Zaal, S., Boerhave, M., Koster, M. (2008). *Sociaal-emotionele ontwikkeling. Omschrijving fasen en bijbehorende begeleidingstijl*. ???:??

Fase	Individuele benadering	Nabijheid van volwassene	Confrontatie en inzicht geven	Begrenzen in gedrag	Verantwoordelijkheid voor gedrag
0-6 maanden – prikkel ervaren	++	++	--	--	--
6-18 maanden - hechten	+	++	+/-	+	--
18-36 maanden - wilsontwikkeling	+	+	+/-	++	--
3-7 jaar - eigenheid	+/-	+/-	+	++	+/-
7-12 jaar – verantwoordelijkheid	-	-	+	++	+

0-6 maanden (Adaptiefase/homeostase) – Prikkel ervaren

Hoe kan je veiligheid creëren?	<ul style="list-style-type: none"> - Nabijheid en responsiviteit (bewust zijn van behoeften en daar adequaat op reageren) - Onvoorwaardelijk waarderen/gelijkwaardige relaties - Veel beschikbaar zijn - Veel fysiek contact - Aandacht geven - Herkenning: stem, geur - Wijze van vastpakken - Rituelen hetzelfde laten zijn - Structuur in tijd en ruimte - Duidelijkheid
Passende regels	-
Passende feedback	<ul style="list-style-type: none"> - Non-verbale signalen - Bij stress (pijn, honger, spanning) behoeften bevredigen: troosten, eten geven - Veel lichamelijke nabijheid
Passende beloningen en consequenties	<ul style="list-style-type: none"> - Eten geven, verschonen - Fysiek troosten bij stress (pijn, honger, spanning) - Blijheid tonen (alleen al bij aanwezigheid)
Passende activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Samenzijn (indien relevant woordeloos) - Veel fysiek contact - Flexibel evenwicht tussen rust/ontspanning en inspanning - Sensorische stimulatie
Bruikbare materialen	<ul style="list-style-type: none"> - Materiaal met (rustgevend) geluiden → bijvoorbeeld een mobile - Materiaal met vrolijke kleuren - Denk aan alle zintuigen: liedjes zingen, fluisteren, aaien, blazen, klanken, fluiten, pluchebeesten, ballonnen, rammelaar, bellenstokje, autootje over arm rijden, zwemmen, voetenbad, schommelstoel, lampjes, zitzak (of zitholletje), waterkraan, eten en drinken, kriebelspelletje (daar komt een muisje aangelopen), spiegel, schommel, zandbak (onder begeleiding), scheerschuim, muziekinstrumenten als tamboerijn etc., papier (scheuren, snipperen), klei kneden (onder begeleiding), waterbed.
Proberen te vermijden	<ul style="list-style-type: none"> - Confrontatie met gedrag - Teveel personen/ materialen tegelijk in de omgeving

6-18 maanden (1 ^e socialisatiefase) – Hechting	
Hoe kan je veiligheid creëren?	<ul style="list-style-type: none"> - Altijd in de buurt zijn - Ruimte geven om zelf te ontdekken - Wees rustig, consequent en voorspelbaar. - Wees emotioneel beschikbaar - Doe veel dingen samen. - Duidelijk zijn; herhalen van grenzen. - Vaste ritmes en rituelen - Lichamelijk contact
Passende regels	<ul style="list-style-type: none"> - Eenvoudige regels stellen en die consequent hanteren. - Weinig confrontatie met gedrag. Indien het toch nodig is: minimaal en non-verbaal met kort 'nee'. - Bied een kader aan, maar laat wel ruimte om te experimenteren.
Passende feedback	<ul style="list-style-type: none"> - Bevestigen van de relatie. - Niet altijd gelijk verbeteren, laten experimenteren (ze leren door trial & error) - Oogcontact maken - Bij eenkennigheid: troosten door vertrouwde ouder/verzorger, benoemen wat je ziet en doet. - Wees geduldig. - Maak eerst contact voordat je aanwijzingen geeft. - Heb een open blik, gebruik uitnodigende gebaren en natuurlijke aanrakingen.
Passende beloningen en consequenties	<ul style="list-style-type: none"> - Waardeer de ander onvoorwaardelijk. - Geef een compliment bij succes en voor concrete zaken (bijv. "wat zie je er mooi uit!"). - Grijp tijdig in.
Passende activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Creëer een situatie, kader, ruimte waarin je cliënt het nooit fout kan doen. - Blijf continu in contact. - Simpele contactspellen zoals kiekebo, verstoppertje, liedje zingen. - Samen bezig zijn → Eten, dag doorspreken, gezellig zijn, samen de omgeving ontdekken. - Bezig met identiteitsvorming → Wie ben ik? Wat vind ik mooi? Welke kleuren zijn mooi? Tekening maken van het kind.
Bruikbare materialen	<ul style="list-style-type: none"> - Speelgoed: stapelbekers, boekjes met simpele plaatjes, speeltjes met geluid. - Muziekinstrumenten - Sensopathisch materiaal: zand, water, vingerverf - Spelen in de box of een afgebakende ruimte
Proberen te vermijden	<ul style="list-style-type: none"> - Confronteren met gedrag, zelfs als je weet dat het met opzet was. - Een dag later terugkomen op emoties - Overvragen - Beschuldigingen uiten - Beloften verbreken - Zelf emotioneel te worden

18-36 maanden (1 ^e individuatiefase) – Wilsontwikkeling	
Hoe kan je veiligheid creëren?	<ul style="list-style-type: none"> - Omgeving bieden waarin het kind kan ontdekken en een eigen inbreng kan hebben. Zoek naar evenwicht tussen zelf doen (begrip voor behoefte aan autonomie) en grenzen stellen. - Meeleven: terzijde staan, voorstructureren, stimuleren, gepaste nabijheid, opvangen, nabespreken. - Wees geordend en voorspelbaar en neem de leiding. Bied structuur en geef duidelijke boodschappen - Creëer een veilige ruimte waarin het kind kan genieten van het eigen kunnen en kan leren omgaan met frustraties. - Vermijd risicovolle situaties.
Passende regels	<ul style="list-style-type: none"> - Benoem kort het (on)gewenste gedrag en geef het 'waarom' aan (bijv. 'niet slaan, dat doet pijn') - Nabijheid is noodzakelijk om te corrigeren of bij te sturen
Passende feedback	<ul style="list-style-type: none"> - Terzijde blijven staan tot gevoelens van tevredenheid en trots zichtbaar zijn in plaats van spanningen. - Verwoorden van gevoelens. - Benadruk verschil tussen ik en jij: vraag naar 'wie ben jij en wat vind jij'. - Reageer nuchter op conflicten, help bij oplossen, bied alternatief of afleiding. - Verwacht geen blijvend schuldbesef (geweten begint pas te ontwikkelen, en dan alleen nog extern)
Passende beloningen en consequenties	<ul style="list-style-type: none"> - Gedrag corrigeren en tegelijkertijd persoon accepteren. Ga geen machtsstrijd aan. - Til niet te zwaar aan verzonnen verhalen: fantasie en werkelijkheid lopen in deze fase nog veel door elkaar. - Wees 'zakelijk' als iets niet kan, geef soms korte uitleg. - Wees vriendelijk maar beslist. - Benadruk/complimenteer bij positief gedrag: positief zelfbeeld bevorderen.
Passende activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Activiteiten stimuleren die iets verder weg zijn van de vertrouwde omgeving: bijv. boodschappen doen in de stad, naar de kapper gaan. - Gebruik van spiegels: ontwikkelen van meer eigenheid. - Samen knutselen, kleien, schilderen: ervaren van samen iets leuks doen. - Ook lichte stoeipartijen passen bij deze fase.
Bruikbare materialen	<ul style="list-style-type: none"> - Symbolisch speelgoed (dieren, mensen, etc.) is leuk. - Knuffel, om afstand te kunnen nemen van de vertrouwde persoon. - Het spelen met leeftijds-/niveaugenoten lijkt in deze fase te beginnen, maar meestal is dit nog het spelen van een eigen spelletje 'naast' anderen in plaats van 'met' anderen.
Proberen te vermijden	<ul style="list-style-type: none"> - Op je strepen blijven staan - Achteraf schuldbesef verwachten - Blijven eisen dat de waarheid wordt gesproken - Vragen stellen als je iets gedaan wilt hebben (bijvoorbeeld 'wil je de deur open doen?' terwijl je bedoelt: 'doe de deur even open')

3-7 jaar (1 ^e identificatiefase) – Eigenheid	
Hoe kan je veiligheid creëren?	<ul style="list-style-type: none"> - Wees duidelijk in wat je van de ander verwacht. In deze fase is een rolmodel heel belangrijk. Ben je daarom bewust van je gedrag als volwassene. - Wees beschikbaar om een vertrouwensrelatie op te bouwen (investeer daar zelf in). - In een vertrouwde omgeving kan de leerling zelfstandig functioneren. - Geef richtlijnen, structuur (geef aan of iets een regel of uitzondering is). - Begeleiding is meer op afstand.
Passende regels	<ul style="list-style-type: none"> - Het is belangrijk dat de regels in ieder geval duidelijk zijn. - Je mag verwachten dat de leerling zich steeds meer aan regels kan houden zonder dat je als volwassene in de buurt bent.
Passende feedback	<ul style="list-style-type: none"> - Stimuleer het initiatief van de leerling. - Wees consequent en voorspelbaar. - Geef gelegenheid om te leren omgaan met leeftijd-/niveaugenoten. - Heb oog voor de ontwikkeling van het identiteitsbesef.
Passende beloningen en consequenties	<ul style="list-style-type: none"> - Complimenten zijn erg belangrijk, want faalangst ontstaat ook in deze fase. - Vier het als iets gelukt is. - Houd je aan je woord, zowel bij beloningen als consequenties.
Passende activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Creatief samenspelen en vriendschappen sluiten. - Rollenspelen zijn mogelijk (vadertje-moedertje spelen). - Ga eropuit: buiten spelen, fietsen etc. Motorisch gezien is de persoon meestal in staat om te klimmen, klauteren, skelteren, rolschaatsen etc. maar in deze fase kan de persoon zichzelf hierin overschatten. - Het doen is belangrijker dan het resultaat; beloon altijd de inzet. - In deze fase leer je ook praktische vaardigheden aan rond persoonlijke verzorging, hygiëne en huishoudelijke taken. Wees ook hierin een voorbeeldfiguur.
Bruikbare materialen	<ul style="list-style-type: none"> - Verkleedkleden - Creatief materiaal (tekenen, verven, bouwen) - Technisch materiaal (auto's, speelgoed met afstandsbediening)
Proberen te vermijden	

7-12 jaar (realiteitsbewustwording) – Verantwoordelijkheid	
Hoe kan je veiligheid creëren?	<ul style="list-style-type: none"> - De leerling heeft volwassenen nodig die hem of haar vertrouwen en stimuleren tot zelfstandigheid. - De zekerheid geven dat je beschikbaar bent als het nodig is.
Passende regels	<ul style="list-style-type: none"> - Regels worden zoveel mogelijk eigen gemaakt in deze fase. - Spreek de leerling aan op zijn verantwoordelijkheden. - Sociale vaardigheden moeten worden versterkt: anderen respecteren, kunnen samenwerken. Benadruk dat dit belangrijk is.
Passende feedback	<ul style="list-style-type: none"> - Discussie is nodig om de leerling te stimuleren zich een eigen mening te vormen - De leerling moet geconfronteerd worden met denkfouten en moet leren andermans mening te respecteren. - Stimuleer het afmaken van taken. - Geef informatie over gevaren.
Passende beloningen en consequenties	<ul style="list-style-type: none"> - Corrigeer onaangepast gedrag. - Vermijd competitie waarbij de leerling verliest. - Leer iets goedmaken. - Benadruk positief gedrag, stimuleer competentiebeleving.
Passende activiteiten	<ul style="list-style-type: none"> - Wedstrijden (kracht meten) - Karweitjes doen - Constructief samenwerken - Verzamelingen aanleggen over een interessant onderwerp, hierover in gesprek gaan.
Bruikbare materialen	<ul style="list-style-type: none"> - (coöperatieve) gezelschapsspellen; - knutselmateriaal; - materiaal voor buitenspel.
Proberen te vermijden	<ul style="list-style-type: none"> - De nadruk leggen op verlies (fouten) - Een competitie waarin de leerling verliest